

Doc. RNDr. JÁN KARNIŠ, CSc. – VEDEC, PEDAGÓG A HUMANISTA

(1926 – 1985)

Pred trinástimi rokmi zomrel v Prešove doc. RNDr. Ján Karniš CSc., s ktorého menom je späté založenie Katedry geografie a Kabinetu pre výskum krajiny na Pedagogickej fakulte v Prešove UPJŠ v Košiciach. Bol to človek výnimočných kvalít, významná osobnosť slovenskej geografie, dobre známa odbornej verejnosti nielen ako pedogeograf a geomorfológ, ale aj ako dôverný znalec východného Slovenska, veľký lokálpatriot a obdivovateľ prírody svojho rodného kraja.

Narodil sa v 23. januára 1926 v Ražňanoch (dnes okres Sabinov). Po ukončení Učiteľskej akadémie v Prešove zapísal sa na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave na štúdium geografie. Po absolutóriu v roku 1950 začal pracovať v Pôdomechanickom laboratóriu SVŠT v Bratislave a po roku vo Výskumnom ústave stavebníctva a architektúry. V roku 1952 odchádza na Ústav geografie Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Prešove, neskôr Vyššej pedagogickej školy. Po opätovnej reorganizácii vysokoškolskej prípravy učiteľov v roku 1959 tu vzniká Pedagogický inštitút a Ústav geografie sa v roku 1961 transformuje na samostatnú katedru geografie, ktorej vedúcim je J. Karniš. V roku 1964, kedy vznikla z Pedagogického inštitútu Pedagogická fakulta UPJŠ, sa J. Karniš stáva jej dekanom na obdobie rokov 1965-1969. Jeho pôsobenie vo funkcii dekana bolo pre Pedagogickú fakultu prínosom, najmä v oblasti vedecko-

Doc. RNDr. Eva MICHAELI, CSc.

*Katedra geografie a geokológie Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity
ul. 17. nov. 1, 081 16 Prešov*

výskumnej činnosti a kvalifikačného rastu jej pracovníkov. V roku 1966 tu J. Karniš založil prvé, a s ľútosťou musím konštatovať, že aj posledné vedecko-výskumné pracovisko na Pedagogickej fakulte – Kabinet pre výskum prírodného prostredia, neskôr Kabinet pre výskum krajiny, ktorého pracovníci sa zaoberali geografickým výskumom regiónu východného Slovenska, územím tak veľmi blízkym Karnišovmu srdcu. Výsledky vedeckého výskumu boli publikované v monografickom zborníku Geografické práce, ktorého tvorcom bol tiež J. Karniš. Ako pracovníčka Kabinetu pre výskum krajiny si spomínam, že práca v tejto inštitúcii bola pod Karnišovou prísnu kontrolou, ale atmosféra bola pre tvorivú prácu výborná a výsledky sa čoskoro ukázali v publikovaných monografiách, ktoré boli na svoju dobu vysoko aktuálne, potrebné pre rôzne výskumné ústavy a pre prax. J. Karniš vyžadoval od nás na pracovisku presnosť, dôkladnosť a pracovitosť. Slúžil nám príkladom v týchto atribútoch a oplýval ešte jednou významnou vlastnosťou – geografickým entuziazmom, ktorý spájal s láskou k východnému Slovensku.

V období normalizácie v roku 1971 bol Doc. RNDr. Ján Karniš, CSc. z politických dôvodov z Pedagogickej fakulty uvoľnený a odišiel pracovať do Výskumného ústavu pôdoznalectva a výživy rastlín Bratislava, výskumná stanica Prešov, dnešný Výskumný ústav pôdnej úrodnosti, Pracovisko regionálnej pedológie Prešov, kde pôsobil až do svojej smrti v roku 1985. Jeho odchod bol pre fakultu, ale najmä pre Katedru geografie veľkou stratou. Pracovisko, ktoré budoval s toľkou starostlivosťou a láskou, na ktorom mu tak veľmi záležalo, začína od obdobia normalizácie upadať. Prvé Geografické práce vyšli v roku 1970, posledné v roku 1978 a v roku 1981 bol zrušený i Kabinet pre výskum krajiny. Úsilie Doc. RNDr. J. Karniša CSc. povzniesť školstvo a vedu v regióne východného Slovenska na vyššiu úroveň sa nestretlo v pochmúrnych politických pomeroch s porozumením, jeho práca nebola docenená a spoločensky uznaná. Odišiel z fakulty s veľkým bóľom v srdci, keď sa dozvedel, že nemôže ostať ani na vedeckom mieste na pracovisku, ktoré založil a vybudoval.

Od nástupu do zamestnania sa J. Karniš špecializoval na geografiu pôd, a to špeciálne so zameraním na región východného Slovenska, ale i všeobecne, neskôr sa zaoberal najmä procesmi erózie pôd. Prevažne ako pedogeograf vždy zostal v úzkom kontakte s fyzickou geografiou a živo sa zaujímal aj o regionálnu geografiu.

Prvotiny vedeckej práce J. Karniša sa dotýkajú geografie pôd v regióne Hurbanova, ktorý spracoval spolu s K. Tarábkom pre potreby mninisterstva poľnohospodárstva v Prahe v roku 1952. V roku 1955 publikuje príspevok ku geografii pôd v okrese Prešov (Vlastivedný zborník I. Košice), neskôr sa zaoberá výskumom pôd Východoslovenskej nížiny a Šarišskej vrchoviny. Z týchto výskumov sa zrodila v roku 1960 jeho kandidátska dizertačná práca Geografia pôd Šarišskej vrchoviny (Archív GÚ SAV Bratislava). V roku 1962 na základe svojej rozsiahlej pedagogickej, vedeckovýskumnej činnosti a odrazu týchto aktivít v publikáciách sa stáva docentom. K významným prácam J. Karniša zo 60 -tych rokov patrí štúdiá Prehľad pôdnogeografických pomerov v rajóne VSŽ (Acta geologica et geographica UC,

Geographica Nr. 4, Bratislava, 1964), kapitola Zemepisná poloha a prírodné pomery Prešova v monografii Dejiny Prešova (Východoslovenské vydavateľstvo Košice 1965) a Geomorfologické pomery Prešova a okolia (Problémy geografického výskumu, SAV, Bratislava 1971). V období sedemdesiatych rokov vyšli J. Karnišovi v Geografických prácach tri významné monografie. V spoluautorstve s J. Kvitkovičom v roku 1970 ako prvé číslo Geografických prác Prehľad geomorfologických pomerov východného Slovenska, ďalšia ako druhé číslo toho istého periodika pod jeho edíciou s kolektívom autorov Peniny a tretia v roku 1972 Geografické práce číslo 1 – 2 Šarišská vrchovina- fyzickogeografická analýza, ako výsledok dlhoročného náročného spoločného terénneho výskumu s J. Harčárom. Tu už J. Karniš ako spoluautor nie je z politických príčin uvedený. Napriek tomu si však veľmi želal, aby táto spoločná práca s jeho priateľom J. Harčárom vyšla hoci aj nie s jeho menom. Za odborného redaktora navrhol J. Kvitkoviča. Vypublikovanie Šarišskej vrchoviny je dôkazom Karnišovej lásky ku geografii a k rodnému regiónu, ktorý nemá v slovenskej geografii obdobu.

S vedeckou prácou J. Karniša bola neoddeliteľne spätá jeho pedagogická činnosť. Ako pedagóg prenášal na svojich študentov svoj geografický entuziazmus. Bol prísny, ale i láskavý. J. Karniš je autorom viacerých učebných textov a v spoluautorstve s R. Kupkom a L. Gutwirtom mu vyšla i celoštátna učebnica Obecný fyzický zemepis (SPN Praha 1967).

Od konca roku 1971 do svojej smrti pôsobil J. Karniš vo Výskumnom ústave pôdoznanectva a výživy rastlín Bratislava, výskumná stanica Prešov ako vedecko-výskumný pracovník. Zaoberal sa tu geografickým rozšírením poľnohospodárskych pôd v regióne východného Slovenska, ale najmä eróziou na týchto pôdach. Z tohto obdobia pochádza väčšina jeho vedeckých štúdií, odborných článkov a vedeckovýskumných správ. Na tomto pracovisku, na základe výsledkov svojho terénneho stacionárneho výskumu v oblasti erózie pôd, získal spolu so svojim synovcom Jozefom v roku 1982 autorské osvedčenie (č. 213 747) od Úradu pre vynálezy a objavy v Prahe za vynález „Zariadenia na robenie jamkového protierózneho pásu“.

Za najvýznamnejšie práce, ktoré J. Karniš vypublikoval ako výsledky svojho výskumu počas pôsobenia na prešovskom pracovisku výskumného ústavu pôdoznanectva možno považovať tie, ktoré sa zaoberajú eróziou pôd, erodovanosťou pôdnej pokrývky a jej protieróznou ochranou najmä v regióne východného Slovenska, ale aj v iných územiach Slovenska. Niektoré z nich boli publikované v Geografickom časopise napr. v spoluautorstve s Kopkom v roku 1977 vyšla zásadná a komplexná teoreticko-metodologická štúdia zaoberajúca sa metódami určenia stupňa erodovanosti poľnohospodárskych pôd na báze pedologickej interpretácie erodovanosti poľnohospodárskych pôd a v roku 1983 rozsiahlejšia štúdia J. Karniša: Erodovanosť pôd a ich protierózna ochrana v okrese Prešov, v ktorej zhrňuje všetky výsledky dlhoročného výskumu v tomto regióne a aplikuje tu všetky teoreticko-metodologické poznatky z predchádzajúcich výskumov tejto problematiky. Tieto boli publikované v mnohých odborných časopisoch (Poľnohospodárstvo, Úroda atď.) a v zborníkoch z vedeckých seminárov a konferencií, na ktorých

predniesol viac ako desiatku referátov z pedologickej problematiky. Bol autorom fyzickogeografickej charakteristiky k obciam Prešovského regiónu pre publikáciu Vlastivedný slovník obcí Slovenska I., II., III. diel (Veda SAV, Bratislava, 1977, 1978). Celkove vypublikoval dve monografie v spoluautorstve, vyše 23 vedeckých prác, 14 odborných článkov, okolo 20 populárnych článkov, bol autorom niekoľkých vedeckovýskumných správ a vlastníkom autorského osvedčenia vynálezu.

Okrem vedeckej činnosti v rámci svojich pracovísk J. Karniš písal aj pre laickú verejnosť. Vydal viac ako 20 populárnych článkov. Zúčastňoval sa na spoločenskom živote aj ako aktívny člen vedeckých spoločností – najmä Československej spoločnosti zemepisnej a Slovenskej geografickej spoločnosti, neskôr aj ako člen Slovenskej pedologickej spoločnosti. Bol predsedom redakčnej rady Geografických prác, z ktorých sa mu podarilo sformovať nielen celoštátne ale aj medzinárodne uznávané periodikum. Bol členom redakčnej rady Zborníka PdF v Prešove UPJŠ v Košiciach, Prírodné vedy i iných periodík.

Ján Karniš študoval u prof. M. Lukniša, ktorý naň preniesol lásku ku geografii. Nikdy ju nezradil a neopustil. Pestoval ju a rozvíjal u seba a prenášal na svojich študentov a kolegov. Aj napriek podlomenému zdraviu nikdy nevynechal príležitosť pracovať v teréne a nikdy neľutoval čas, ktorý venoval nám mladším, menej skúseným kolegom. Celou svojou dušou bol Prešovčanom, východniarom, ale predovšetkým geografom, čo sa odrazilo v jeho myslení a práci i vo vzťahu k rodnému regiónu, lebo už vtedy predvídal, že geografia, ako vedná disciplína úzko súvisí s rozvojom územia a môže ho správne usmerniť.

Záverom sa žiada dodať, možno formou prosby o odpustenie za absenciu zhodnotenia a zverejnenia podielu Vašej práce a prínosu, pán docent, ktoré ste vykonali pre rozvoj pedagogickej fakulty, ale najmä katedry geografie, vďaka čomu táto bola i doposiaľ ostala jediným geografickým pracoviskom v regióne východného Slovenska a druhým najlepším univerzitným pracoviskom na Slovensku. Pán docent, odpusťte nám, že sme neurobili to, čo sme mali, ale ani to, čo sme mohli. Boli sme možno vystrašení, ale nie malomyseľní.

Doc. RNDr. Eva Michaeli, CSc.

VÝBER PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI Doc. RNDr. JÁNA KARNIŠA, CSc.

- KARNIŠ, J., TARÁBEK, K., (1952): Geografia pôd okresu Hurbanovo (štúdia), Ministerstvo zemédel. Praha. 46 s. + 8 kartogr. príloh.
- KARNIŠ, J. (1952): Zpráva – Sergej Semenovič Neustrujev a jeho náuka o pôdach. Geografický časopis, r. IV, č. 3-4, s. 152-154.
- KARNIŠ, J. (1952): Recenzia – A. S. Kozmenko, Borba s eroziou počv. Geografický časopis, r. IV, č. 3-4, s. 170.
- KARNIŠ, J. (1953): Význam lesov a ochranných lesných pásov. Nový život, roč. II., č. 20, Prešov. 8 s.
- KARNIŠ, J. (1954): Recenzia – I. P. Serdobolskij, Chimija počvy. Geografický časopis, r. VI, č. 3-4, s. 259.
- KARNIŠ, J. (1954): Recenzia – I. F. Sadovnikov, Počvennaja kartografija. Geografický časopis, r. VI, č. 3-4, s. 259.
- KARNIŠ, J. (1955): Príspevok ku geografii pôd v okrese Prešov. Vlastivedný zborník I, Košice.
- KARNIŠ, J. (1955): Všeobecný fyzický zemepis – geomorfológia /skriptá/, SPN Bratislava, 329 s. obr. 145.
- KARNIŠ, J. (1958): Všeobecný fyzický zemepis – geomorfológia /učebné texty/, SPN Bratislava, 328 s. obr. 145, 3 prílohy.
- KARNIŠ, J. (1958): Zvyšujeme poľnohospodársku produkciu. Družno vpered, roč. VIII., č. 23, Prešov, s. 19.
- KARNIŠ, J. (1959): Poznámky ku geografii pôd v sev. časti Šarišskej vrchoviny a priľahlých oblastí. Sborník VPŠ v Prešove, SPN Bratislava, s. 101-151.
- KARNIŠ, J. (1959): Fyzicko-zemepisný prehľad Prešovského kraja. Nové obzory I., Bratislava, s. 131-141.
- KARNIŠ, J. (1960): Vývoj pôd v rájónoch Východoslovenskej nížiny. Nové obzory II., Bratislava, s. 46-58.
- KARNIŠ, J. (1960): Geografia pôd Šarišskej vrchoviny. (Kandidátska dizertačná práca). Archív GÚ SAV, Bratislava.
- KARNIŠ, J. (1962): Zpráva o geografii pôd Východoslovenskej nížiny. Geografický časopis, r. XIV, č. 2, s. 134-137.
- KARNIŠ, J., KUPKA, R., GUTWIRTH, L., (1962): Obecný fyzický zemepis /študijné texty/, SPN Praha, s. 3-9. 148-287, 102 obr., 2 mapy.
- KARNIŠ, J., KUPKA, R., GUTWIRTH, L., (1962): Obecný fyzický zemepis /učebnica/, SPN Praha, s. 6-9, 125-285, obr. 50-217, 1 mapa.
- KARNIŠ, J. (1963): Recenzia – I. P. GERASIMOV – M. A. GLAZOVSKAJA, Osnovy počvovodenija i geografija počv. Geografický časopis, r. XV, č. 3, s. 232-233.
- KARNIŠ, J. (1963): Pôdy Šarišskej kotliny a ich závislosť od reliéfu. Zborník PI v Prešove, Prírodné vedy, sv. 1, SPN Bratislava, s. 21-41.

- TARÁBEK, K., KARNIŠ, J. (1963): Geografia pôd. Acta geol. et geogr. UC, Geographica Nr. 3, Bratislava, s. 151-159.
- KARNIŠ, J. (1964): Prehľad pôdnogeografických pomerov v rajóne VSŽ. Východná časť. Acta geol. et geogr. UC, Geographica Nr. 4, Bratislava, s. 125-159.
- KARNIŠ, J. (1965): Zemepisná poloha a prírodné pomery Prešova a okolia. In: Dejiny Prešova, Východoslovenské nakladateľstvo, Košice. s. 11-28, 264-266, obr. 8, 3 mapy.
- KARNIŠ, J., KVITKOVIČ, J., (1965): Východoslovenská nížina – Košická kotlina. In: Sprievodca po exkurzii X. jubil. sjazdu Čsl. zem. spoločnosti, Prešov, s. 1-39, 4 profily, 2 mapy.
- KARNIŠ, J. (1966): Základné štruktúrne formy povrchu Zeme a ich využitie vo vyučovaní zemepisu. Dejepis a zemepis ve škole, roč. 9, č. 1, Praha, s. 15-18. obr. 9.
- KARNIŠ, J. (1969): Klimatické pomery Šarišskej vrchoviny. Zborník PF, prírodne vedy, SPN Bratislava.
- KARNIŠ, J. – KVITKOVIČ, J. (1970): Prehľad geomorfologických pomerov východného Slovenska. Geografické práce, r. I, č. 1, SPN, Bratislava, 221 s.
- KARNIŠ, J. a kol. (1970): Peniny – fyzicko-geografická charakteristika. Geografické práce, r. I, č. 2, SPN, Bratislava, 136 s.
- KARNIŠ, J. (1971): Geomorfologické pomery Prešova a okolia. In: Problémy geografického výskumu, SAV Bratislava, s. 107-114.
- KARNIŠ, J., MIHÁLY, M. (1971): Geografia Prešova. In: Problémy geografického výskumu, SAV Bratislava, s. 115-128.
- KARNIŠ, J., (1973): Erodovanosť poľnohospodárskych pôd v okrese Prešov. Prešov, 63 s., 7 tab., 2 mapy.
- KARNIŠ, J., LINKEŠ, V., (1973): Ochrana životného prostredia vo vzťahu k činiteľom deštruujúcim a devastujúcim poľnohospodársku pôdu. In: Konceptia tvorby a ochrany životného prostredia vo vzťahu k poľnohospodárskemu pôdnemu fondu, VÚPVR Bratislava, s. 12-33, 2 mapy.
- KARNIŠ, J. (1976): Určenie stupňa erodovanosti poľnohospodárskych pôd vo flyšovej oblasti. In: Zborník Zúrodňovanie pôdy, ochrana a zúrodňovanie pôdného fondu. Košice, Dom techniky, s. 89-98.
- KARNIŠ, J., (1976): Erodovanosť pôd a protierózna ochrana poľnohospodárskej pôdy. In: Zborník z krajského seminára neinvestičného zúrodňovania pôdy, Prešov, ŠMS a KPS v Košiciach, s. 39-64.
- KARNIŠ, J., (1976): Pôdnogeografická charakteristika územia pozdĺž autostrádného úseku v doline Torysy. Prešov, 16 s., 2 mapy.
- KARNIŠ, J., (1976): Vplyv erózných procesov na znehodnocovanie poľnohospodárskych pôd, ŠNS Košice.
- KARNIŠ, J., (1976): Charakteristika poľnohospodárskeho pôdného fondu. In: Konceptia ochrany, zúrodňovania a využitia poľnohospodárskeho pôdného fondu v okrese Stará Ľubovňa do roku 1980 s výhľadom do roku 1990. Stará Ľubovňa, s. 7-27.

- KARNIŠ, J., (1976): Návrh na spracovanie súhrnej koncepcie starostlivosti o životné prostredie vo Vsl. kraji v 6 5RP vo vzťahu k poľnohospodárskemu pôdnemu fondu. Košice, 12 s.
- KARNIŠ, J., (1976): Charakteristika poľnohospodárskeho pôdného fondu. In: Koncepcia ochrany, zúrodňovania a využitia poľnohospodárskeho pôdného fondu v okrese Svidník do roku 1980 s výhľadom do roku 1990. Svidník, s. 6-23.
- KARNIŠ, J. (1976): Pedosféra, ako zložka systémovej analýzy HSA Košice. Referát v Ústave rádioekológie a využitia jadrovej techniky, Košice.
- KARNIŠ, J. (1977): Stanovenie stupňa erodovanosti poľnohospodárskych pôd a jeho mapové vyjadrovanie. In: Zborník IV. čs. pôdoznaleckej konferencie, II. diel, Brno. SVTS – Dom techniky Košice. s. 89-93.
- KARNIŠ, J., Kopka, J. (1977): Metóda určenia stupňa erodovanosti poľnohospodárskych pôd. Geografický časopis, r. 29, č. 1, s. 32-51.
- KARNIŠ, J. (1977): Zásady hospodárenia na svahových pôdach. Zborník Zúrodňovanie defektných pôd. Tatranská Lomnica, SVTS – Dom Techniky Košice. s. 74-82.
- KOPKA, J., KARNIŠ, J., (1977): Vymedzenie poľnohospodárskych pôd flyšového pásma SSR. Poľnohospodárstvo, roč. 23, č. 4, Bratislava, s. 380-392.
- KARNIŠ, J., (1977): Rozsah a intenzita znehodnotenia poľnohospodárskej pôdy vodnou a veternou eróziou v okrese Prešov. Prešov, 8 s.
- KARNIŠ, J., (1978): Fyzickogeografická charakteristika obcí Prešovského regiónu. In: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. II. III. Veda, SAV, Bratislava.
- KARNIŠ, J. (1978): Rozsah a intenzita znehodnotenia poľnohospodárskej pôdy vodnou eróziou v oblasti Javoria a Krupinskej planiny na príklade JRD Ábelová. Záverečná správa VÚPVR, Bratislava.
- KARNIŠ, J. (1979): Výskum rozsahu a intenzity erodovanosti pôd s návrhom protieróznych opatrení v okrese Prešov. Záverečná správa VÚPVR, Bratislava.
- KARNIŠ, J. (1979): Ochrana pôd pred vodnou eróziou. In: Zborník Využívanie, zúrodňovanie a ochrana pôd. Dni novej techniky, pobočka ČSVTS pri VÚPVR, Bratislava, s. 133-146.
- KARNIŠ, J. (1979): Ochrana pôd pred vodnou eróziou. In: Zborník Zúrodňovanie, hnojenie a ochrana pôdy. Pobočka ČSVTS pri VÚPVR, Starý Smokovec, s. 136-149.
- KARNIŠ, J. (1980): Erodovanosť pôd a návrh protieróznych opatrení v okrese Prešov. Referát na inštruktážnej porade pracovníkov OPS a agronómov okresu, Prešov.
- KARNIŠ, J. (1980): Negatívne účinky erózie na poľnohospodársku pôdu a jej úrodnosť. In: Zborník Protierózna ochrana pôdy, Trnava. Dom Techniky ČSVTS, Banská Bystrica. s. 11

- KARNIŠ, J. (1980): Výskum rozsahu a intenzity erodovanosti pôd s návrhom protieróznych opatrení v okrese Lučenec. Záverečná správa VÚPVR, Bratislava.
- KARNIŠ, J. (1981): Erodovanosť pôd v oblasti Ostrožkov na JRD Ábelová. Poľnohospodárstvo, č. 5, s. 368 -380.
- KARNIŠ, J. (1981): Erodovanosť pôd a protierózne opatrenia vo flyšovej oblasti. In: Zborník Intenzifikácia rastlinnej výroby a zúrodňovanie pôd vo flyšovej oblasti. Košice.
- KARNIŠ, J. (1982): Nové spôsoby protieróznej ochrany pôdy. Úroda, 8, s. 361-371.
- KARNIŠ, J. (1982): Protierózna ochrana poľnohospodárskej pôdy. In: Ochrana a zvyšovanie produkčnej schopnosti poľnohospodárskej pôdy vo Východoslovenskom kraji. VÚPR, Bratislava, s. 84-95
- KARNIŠ, J. (1983): Erodovanosť pôd a ich protierózna ochrana v okrese Prešov. Geografický časopis č.3, s. 313 – 333.
- KARNIŠ, J. (1985): Erodovanosť pôd a protierózne opatrenia vo flyšovej oblasti. In: Riešenie základných faktorov úrodnosti pôd flyšového pásma. Prešov, VÚPVR, s. 57-65.
- KARNIŠ, J. (1986): Erózia poľnohospodárskych pôd. In: HRAŠKO, J. a kol. Pôda a výživa rastlín. VÚPVR, s. 78-83.

Recenzenti: Ing. Jozef Vilček, CSc.
Doc. RNDr. Ján Harčár, CSc.